

УДК 821.162.3'37'373.6

## ОСОБЛИВОСТІ ПОЕЗІЇ ДУБРОВНИЦЬКИХ ПЕТРАРКІСТІВ

Тарас ЛУКА

*Львівський національний університет імені Івана Франка,  
кафедра слов'янської філології,  
вул. Університетська, 1, Львів, Україна, 79000,  
e-mail: tarasluka@yandex.ua*

Досліджено естетичні особливості поезії дубровницьких петраркістів, її оригінальність, національно-своєрідний поетичний стиль, зміст та форму.

*Ключові слова:* Ренесанс, дубровницький петраркізм, Шишко Менчетич, Джоре Држич, Ганибал Луцич, Дінко Раніна.

Шишко Менчетич (1457–1527) належить до першої генерації хорватських ліричних поетів. Найбільша частина його віршів (близько п'ятисот дванадцяти) збережені у збірці Нікши Раніни ("Ranjinin zbornik").

Вірші у Ш. Менчетича є римованими, десятискладовими, дубровницького типу, з неперехідною римою, другорядною цезурою після третього і дев'ятого складу і основною цезурою після шостого складу. Наприклад: *Koji čtiš | sej pjesni ||, molim te | veselo* [9]. Проте є і винятки, три вірші з п'ятнадцятискладовою стопою. Вірш "*Isusu na križu*" написаний у стилі М. Марулича з перехідною римою [8, с. 167].

Більшість віршів Ш. Менчетича на любовну тематику, милозвучні, радісні, сповнені світлого почуття кохання і разом з тим м'якого гумору:

*Як вірші став читать, молю тебе – завжди  
хай радістю сяє твоє чоло завжди.  
Коли в них щось не так, їх гудить не спіши,  
відкинь з них терня геть, троянди залиши.  
Якщо жадаєш ти ще більшого – твори,  
У тебе змога є, що хочеш говори.  
Але моїх кісток перегризає не смій,  
аби не був гірким доробок мій.*

("Посвята", переклад О. Шевченка) [1, с. 387].

Такі вірші є своєрідними акровіршами в ім'я жінки, котрій цей вірш призначався. Проте у нього є і багато віршів сатиричного і морального змісту (одинадцять релігійних віршів, присвячених Ісусові). Домінуючим типом його віршів є такі, у яких автор апелює до оточення (крім віршів на зразок "*Zoviješe zora dan a slavno prolitje*", де таких рис ми не спостерігаємо). Також знаходимо три вірші "жіночого голосу", у яких оповідачем виступає жінка. Вони характеризуються простотою поетичної мови, з симуляцією дійсного письмового зв'язку [4, с. 391].

Ліричні вірші Ш. Менчетича, здебільшого невеличкі за обсягом, сповнені великого почуття:

*До рук твоїх віддам я серце без вини.  
Володарко, із ним, що хочеш учини!  
Як серце розітнеш, в нім знайдеш образ свій,  
За котрим в'яну я й холоду в дні завій.*

(“Дорогий образ”, переклад О. Шевченка) [1, с. 395].

Першу тематичну групу становить вірш “*Ne mogu živjeti bez tebe*”, у якому кохана дівчина стає частиною ліричної теми (*ter tebe želeći sam sebe toj želju*) [9] чи римований двовірш “*Bože, šta osta tebi*”.

Друга тематична група віршів підкреслює чуттєвість і сприйняття любові (*ar se mnjah u broju ne jedan nu prvi / od Grka ki Troju puštaše u krvi* [9]), як у вірші “*Ljuveno uživanje*”, чи сильні бажання, пристрасть, як у вірші “*Ner tko je srcem lav i kamen u sebi*”. Ця тематична група віршів представляє нам мотив альби, ранкової пісні французьких трубадурів, а поетична форма змальовує діалоги закоханих, які розлучаються з приходом світанку, з можливістю присутності третьої особи (охоронця) [6, с. 25].

Найвідомішим твором третьої тематичної групи є вірш “*Blaženi čas i hip*”, у якому автор перефразовує сонет Ф. Петрарки “*Benedetto sia 'l giorno, e 'l mese, e l'anno*” (автор використовує десятискладові стопи, непарні віршовані рядки за принципом Ф. Петрарки, а також віршовані рядки, у яких підкреслює чуттєвість). Ш. Менчетич виступає послідовником італійського поета, закінчуючи святкування духовної любові до Лаури як його єдиного натхнення і музи. Центральним мотивом вже є не ліричний герой, а еротичне сприйняття коханої (*Blažena ljepos tva, blažena tva mladost / pokli se meni sva darova za rados*) [9]). Цей вірш є зразком високої петрарківської лірики, до якого сам поет написав підтитул “за мотивами Петрарки”:

*Блаженні час і мить, коли найперше я  
побачив образ твоїй, що дивно засіяв.  
Блаженні ті місця, де я тебе стрічав,  
дні, ночі і роки, коли слідком я мчав.  
Блаженна та пора, як вперше покохав  
твої краси всі, – твоїм слугою став.  
Блаженні почуття, що мучать вдень і вніч,  
і пестоці твої прогнали сон із віч...  
Блаженна юнь твоя – краси неземні,  
які ти віддаєш на радість лиш мені.*

(Переклад О. Шевченка) [1, с. 412].

Вірші, де темою є кохання, не є основним зацікавленням поета. Він відходить від теми відсутності земної любові, зачіпаючи тему духовності. Це виявляється у його одинадцяти віршах, присвячених темі Ісуса і Діви Марії “*Uzmožna gospođe, tko milos ku žudi*”. У деяких сатиричних віршах ми бачимо елементи жінконенависництва “*Uzdarje u ženu, Mrzim na žene*”, проте є й вірші загального характеру, де автор протистоїть багатству і скнарості людини. У вірші “*Zlo od*

*Kotora*” Ш. Менчетич змальовує поетичний слід традиційного антагонізму між Дубровником і Котором [3, с. 45].

Іншим яскравим представником любовної лірики у Далмації був Джорє Држич. З огляду на образ ліричного героя його вірші можна поділити на:

- а) вірші, з закоханими ліричними героями-чоловіками;
- б) вірші, у яких ліричні герої аналізують любовну проблематику;
- в) вірші, у яких закоханим ліричним героєм виступає жінка;
- г) вірші з релігійним ліричним героєм [2, с. 41].

Щодо форми, то вірші у Д. Држича є схожими до віршів Ш. Менчетича, десятискладовими, дубровницького типу, римованими, з другорядною цезурою після третього і дев'ятого складу і основною цезурою після шостого складу. Наприклад: *Grem si, grem, / gdigodir // misal mi | pozade* [9].

Лірика Д. Држича, на відміну від творів Ш. Менчетича – його земляка і приятеля, близька до слов'янської народної традиції. Вірші Д. Држича, у яких створено глибоко народні образи, наближаються до пісенної творчості хорватів:

*Ой, знайшла дівчина хлопця у травиці  
та й поцілувала сплячого в зіниці.  
На тім юнакові золоті остроги,  
а на дівчиноньці шовкова кошуля;  
Ой, та й зачепилися золоті остроги  
та й за дівчиноньки шовкову кошулю.  
Шовк став за трофея, та ще краща фея,  
мій прекрасний цвіте, вдох ще краще в світі;  
А юнак стріляв все із тугого лука,  
дівчина ж вдивлялась на зелені луки,  
Стріли там збирала, хлопцю подавала.*

(“Ой, знайшла дівчина”, переклад О. Шевченка) [1, с. 401].

На відміну від Ш. Менчетича, Д. Држич у акровіршах не пише імені жінки, а вписує своє ім'я. Вірші є короткими, декларативними, з апеляцією до особи чи предмета на початку вірша.

Любовна лірика Д. Држича витримана у традиціях народного фольклору, образи ліричних героїв ніби взяті з народних пісень, у віршах поет часто дотримується фольклорної ритміки, використовує народно-поетичні художні засоби. Разом з тим у Д. Држича є й твори, написані в стилі класичної петрарківської лірики:

*Коли і де, скажіть, і у яких краях  
Стрічали молоду, ще кращу, ніж моя?  
Хоч води із морів летять до хмар хмурних  
й розходяться докіль, та знов зберуться в них.  
Якби й від неї взять її принади всі,  
вони зберуться знов у радісній красі.  
її краса сія, немов проміння зір  
вона, мов сонця схід над синім пасмом гір.*

(“Немає кращої”, переклад О. Шевченка) [1, с. 390].

Любовна лірика була одним із найпопулярніших жанрів дубровницько-далматинської поезії XVI ст. Яскраві приклади її ми знайдемо у творчості перекладача Овідія, відомого поета Ганибала Луцича. Його поезія, як і поезія багатьох його сучасників, тісно пов'язана з петрарківською традицією. Ганибал Луцич, крім інтимно-ліричних віршів, створив цикл громадянської, патріотичної лірики (“Похвала Дубровнику”) [1, с. 389].

Його любовна лірика написана під впливом Ф. Петрарки і П. Бембо, у ній він повертається до неоплатонічного кохання. Також Г. Луцич першим здійснив переклад Овідія на хорватську мову (“*Pariž Eleni*”, 1519). У ліриці намагався переспівати Ф. Петрарку (“*Misal se zabude misleći u sebi*”), а також Аріосто (“*Kad najpri ja tvoje vidih zlate kose*”).

Писав Г. Луцич на північночкавському діалекті, перемішуючи його зі штокавським. Вірші в загальному дванадцятискладові, римовані. Вірш “*U pohvalu grada Dubrovnika*” написаний у такому стилі (*Dubrovniče, časti | našeg jezika / Ka cvateš i cvasti | vazda ćeš dovika* [9]). Проте є у нього і вірш “*Od kola*”, де він використовує п'ятнадцятискладову стопу (*Neharnu služim gospoju | zamani danke traću / Za virnu službu jer moju | neće mi dati plaću* [9]).

1556 року виходить його посмертна збірка любовної поезії “*Skladanja izvarskih pisam razlicih*”, яка складалася з двадцяти одного ліричного вірша, одної алегоричної композиції, драми “*Robinja*”, патріотичного вірша “*U pohvalu grada Dubrovnika*”, восьми поетичних послань, двох епіграм і перекладу Овідія. Також у його збірці є шість возвеличувальних сонетів італійською мовою.

Головною темою його ліричних віршів є любов до жінки, захоплення жіночою красою. Таким є вірш “*Jur nijedna na svit vila*”, який використовували в епоху ілліризму С. Враз і Л. Гай:

*Jur nijedna na svit vila  
Lipotom se već ne slavi,  
Jer je hvale sve skupila  
Vila kâ mi sarce travi.  
Ni će biti, ni je bila,  
Njoj takmena kâ se pravi.  
Lipotom se već ne slavi  
Jur nijedna na svit vila* [5, с. 11].

Іншим представником дубровницької лірики був Дінко Раніна. Він був хорватським поетом, який писав також під впливом петраркізму, наближуючи свої твори до народної мови. Більшість віршів у Д. Раніни любовного змісту, проте є духовні й сатиричні вірші, еротично-ідилічні вірші, пасторалі та елегії. Д. Раніна також займався перекладами грецьких і римських поетів [7, с. 22].

Головною ж його збіркою є “*Pjesni razlike*” (“Різні вірші”), яка була присвячена М. Менчетичу і надрукована в 1563 році у Флоренції. Виявляє себе як поет-песиміст. У цій збірці вміщено вірш про М. Менчетича, його друга і родича:

*Komu sad poslati me ću ove pjesni ja  
na dvori spjevati ke hotje svis moja,  
služeći jednu vil pravo se reć prija,  
koj slike nije bil', sunač zrak što obasja,  
neg tebi, knjižniče, komu u tojzi strani  
vridno se sad diče svi naši građani,  
cić tvori kad umor budu t' ki podati,  
da njima razgovor mož ki god prijati?[9]*

У цьому вірші, возвеличуючи себе над іншими, він проголошує себе володарем Дубровника:

*O vi svi ljuveni, ki ove slišate  
pjesni, sad po meni, što je ljubav, poznate,  
i od nje svaki vas čuvat se sad spravi  
pri neg vas pod svu vlas nje sila postavi,  
er svak, tko u bludu ljuvezan tuj ljubi,  
sve za man u trudu služeći dni gub [9].*

Домінко Златарич був представником дубровницької літератури і послідовником Ф. Петрарки. Писав дубровницькою та італійською мовами. Його вірші переповнені любовною тематикою. Вірші писав під впливом перших дубровницьким петраркістів, італійських послідовників Ф. Петрарки. Писав в стилі дворянського петраркізму, який наслідував неоплатонічні ідеї співця Лаури.

Його збірка “*Pjesni u smrt razlicijeh*” складається з ста тридцяти семи ліричних віршів, з яких сто сім виключно любовного змісту. Збірку видав після смерті поета його родич М. Златарич. Форма віршів є традиційною, а найбільшої уваги надає віршуванню, з різноманітною кількістю стилістичних особливостей. У збірку також включено двадцять шість перекладів відомих грецьких, італійських поетів. Багатство його віршів, їхня майстерність і звукова багатоманітність ставлять поета в один ряд з найкращими ліриками дубровницького ренесансу. Вірші восьмикладового і дванадцяти складового типу [4, с. 11].

Крім того, Д. Златаричу належить найбільша кількість епітафій. Найекспресивнішим є напис на могилі “*Nadgrobje Dinku Ranjini*”, написав він епітафію також Ц. Зузорич. У 1597 році помирає його сестра, якій він присвячує вірш “*U smrt Kate svoje sestre*”:

*Neredno dni tvoje potlači smrtni stril  
Ka srca i moje duše si bolji dil;  
Zač biješe pravije, što zaman sveđ želih,  
Da umren ja prije, ki prije rođen bih...  
Evo, jaoh! Vječni san prije reda ti iskusi,  
A meni boljezan čini bdit u tuzi [10].*

Крім епітафій, писав ще й релігійну лірику, прославляючи Бога і вічність життя. Це вірші душевно-релігійного змісту “*Duši svojoj*” і “*Prislavnoj djevici Mariji*”.

У запропонованій статті проаналізовано ренесансну лірику одних з перших послідовників Ф. Петрарки в Хорватії, таких як Шишко Менчетич, Джорє Држич, а

також пізніших поетів: Ганибала Луцича, Дінко Раніни, Домінко Златарича. Поезія хорватських петраркістів є радісною, милозвучною, сповненою гумору та любові, невеликою за розміром. Багато віршів переповнені слов'янськими мотивами та слов'янськими образами, наближаючись до хорватської пісенної творчості. У віршах хорватські петраркісти використовують велику кількість фольклорних елементів, вносячи цим слов'янський колорит у свою творчість.

#### СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Історія зарубіжної літератури: Середні віки та Відродження / М.С. Шаповалова, Г.Л. Рубанова, В.А. Моторний. – Львів : Вища школа, 1982. – 440 с.
2. *Bogdan T.* Lica ljubavi. Status lirskog subjekta u kanconijeru Džore Držića / Tomislav Bogdan. – Zagreb : Zavod za znanost o književnosti Filozofskog fakulteta, 2003. – 197 s.
3. *Jagić V.* Trubaduri i najstariji hrvatski lirici / Vatroslav Jagić // Rad JAZU. – Knj. 9. – Zagreb, 1869. – S. 202–233.
4. *Kombol M.* Povijest hrvatske književnosti do narodnog preporoda / Mihovil Kombol. – Zagreb : Matica hrvatska, 1961. – 481 s.
5. *Lucić H.* Pjesnička djela; priredio Nikica Kolumbić / Hanibal Lucić. – Zagreb : Erasmus naklada, 1997. – 157 s.
6. *Rapačka J.* Lucić, Hanibal / Joanna Rapačka // Leksikon hrvatskih pisaca / ur. Dunja Fališevac, Krešimir Nemeš, Darko Novaković. – Zagreb : Školska knjiga, 2000. – S. 25.
7. *Rešetar M.* Jezik pjesama Ranjinina zbornika / Milan Rešetar // Rad JAZU. Razredi filologičko-historički i filosofičko-juridički. – Knj. 114. – 1936. – S. 77–220.
8. *Tomasović M.* Hrvatska renesansna književnost u europskom kontekstu / Mirko Tomasović // Hrvatska književnost u europskom kontekstu / ur. A. Flaker i K. Pranjić. – Zagreb, 1978. – S. 167–192.
9. *Ranjina D.* Pjesni razlike [Електронний ресурс] / Dinko Ranjina. – Режим доступу: [http://hr.wikisource.org/wiki/Pjesni\\_razlike](http://hr.wikisource.org/wiki/Pjesni_razlike).
10. *Zlatarić D.* Pjesme [Електронний ресурс] / Dinko Zlatarić. – Режим доступу: <http://dzs.ffzg.hr/html/Zlata.htm>.

Стаття надійшла до редколегії 27.10.2011

Прийнята до друку 30.11.2011

**FEATURES OF POETRY  
DUBROVNIK PETRARCHISTS**

**Taras LUKA**

*The Ivan Franko National University of Lviv,  
The Department of Slavic philology,  
Universitetska Str., 1, Lviv, Ukraine, 79000,  
e-mail: tarasluka@yandex.ua*

Researched aesthetical features of poetry Dubrovnik Petrarchists, its originality, national and peculiar poetical style, content and form.

*Key words:* Renaissance, Dubrovnik Petrarchism, Šiško Menčetić, Džore Držić, Hanibal Lucić, Dinko Ranjina.

**ОСОБЕННОСТИ ПОЭЗИИ  
ДУБРОВНИЦЬКИХ ПЕТРАРКИСТОВ**

**Тарас ЛУКА**

*Львовский национальный университет имени Ивана Франко,  
кафедра славянской филологии,  
ул. Университетская, 1, Львов, Украина, 79000,  
e-mail: tarasluka@yandex.ua*

Исследовано эстетические особенности поэзии дубровницких петраркистов, ее оригинальность, национально-своеобразный поэтический стиль, смысл и форму.

*Ключевые слова:* Ренессанс, дубровницкий петраркизм, Шишко Менчетич, Джоре Држич, Ганибал Луцич, Динко Ранина.